

Europa på 1970-talet

Med utgångspunkt från president de Gaulles och förbundskansler Kiesingers beslut nyligen att närmare studera ett franskt förslag till en framtida europeisk säkerhetsordning, diskuterar i denna artikel den norska tidningen Morgenbladets utrikesredaktör, Frank Bjerkholt, de tänkbara utvecklingslinjerna.

Under det siste toppmøte mellom president de Gaulle og forbundskansler Kiesinger i Paris ble det besluttet at de lands utenriksdepartementer skulle ta opp til videre studium et forslag til en europeisk sikkerhetsordning som var utarbeidet av det franske Centre d'Études de Politique Etrangère. Beslutningen er interessant fordi dette forslag bryter sterkt med vanlige tankebaner når det gjelder europeisk sikkerhet og er en indikasjon på at nye forestillinger om Europa i 70-årene begynner å gjøre seg gjeldende.

Det studieforslag som foreligger forestill seg den europeiske utvikling i følgende tre stadier:

Først avspenning på basis av de nuværende alliansesystemer med kontakt og samarbeide mellom øst- og vest-europeiske land. På basis av den stabilitet som makt-balansen foranledniger, kan man på begge sider overveie en nedtrapping av militærmaskineriet. Man må imidlertid ikke låse fast en deling av Europa ved å stanse her.

Det neste stadium tar sikte på utveksling av erklæringer om avståelse fra maktanvendelse og et generelt samarbeide mellom de to deler av Tyskland. Alliansene antas fortsatt å eksistere. Men etter at Vietnam-krigen kommer til en slutt mener man det skal bli mulig å foreta gjensidige inspeksjoner i allianse-områdene og tilbaketrekning av atomvåpen fra begge de tyske stater. En felles og stående konferanse i Berlin vil overvåke de forskjellige arrangementer.

På dette stadium vil Forbundsrepublikken anerkjenne Oder-Neisse som grense til Polen mot at Østblokken går med på tysk gjenforening i form av en konføderasjon.

I det tredje stadium vil en felles-tysk administrasjon opprettes i Berlin for all-tyske saker, mens en rekke spørsmål, og så forsvar, forblir under de to staters særlige jurisdiksjon.

Samtidig tenker man seg opprettet en Sentral-europeisk union for kollektiv sikkerhet, atomfritt og med begrensede rustninger forøvrig. Landene i dette område skulle stå utenfor allianser, men garanteres av stormaktene. Alle fremmede tropper skulle trekkes tilbake. Medlemmene av denne union antydes å være de to tyske stater, Polen, Tsjekkoslovakia og Benelux.

Påverkan genom samarbeide

Med den nuværende utvikling i de mindre øst-europeiske land kan man forestille seg at det kan skje en viss konvergering av synspunktene og interessene i Europas vestlige og østlige del. Man er kommet frem til en viss resignasjon på begge sider og det gir et utgangspunkt for nye overveielser. Sett fra Moskva er det liten grunn til å håpe på ytterligere å utvide området for effektiv ideologisk og militær kontroll. Man må snarere tenke på å konsolidere hva man har — det er ikke lite — og søke å komme frem til en varig ordning med Vest-Europa på de guns-

tigst mulige betingelser. Sett fra USA's side er det forlengst erkjent at man ikke kan gå inn for en befrielse av de øst-europeiske land — som den offisielle politikk gikk ut på under president Eisenhower. Da anledningen til å realisere en slik politikk meldte seg, under oppstanden i Ungarn i 1956, fant man at risikoen var for stor. Den eneste mulige politikk som gjenstod var påvirkning gjennom samarbeide.

President Johnson trakk opp linjene for denne nye politikk i sin viktige tale av 7. oktober 1966 der han gjorde det klart at USA var beredt til å samarbeide med Sovjet på basis av status quo i Europa.

Denne tale befestet den nye vesttysk politikk også, siden det nu var klart at gjenforening ikke kunne presses frem. Derfor innledet Bonn ett intimt samarbeide med Frankrike som hadde risset opp en plan for tysk gjenforening via avspenning og økende forståelse mellom øst og vest.

I de øst-europeiske land er de nasjonale interesser kommet sterkere frem som toneangivende i politikken, og en av dem trekker åpenbart vestover, der man kan finne den beste kontakt for den økonomiske utvikling. De øst-europeiske land har derfor interesse av å frigjøre seg såpass fra det sovjetiske grep at de kan innlede et økonomisk samarbeide med naboene i vest. Akkurat her ligger en viktig anledning for Vest-Tyskland til å vinne innpass i Østblokken.

I Moskva er man naturligvis opptatt

av å sikre innflytelsen i Europa. Det ser ut til at sovjet-lederne ønsker å beholde og eventuelt øke sin innflydelse ved hjelp av en tydelig stormaktsstatus. Dette skjer ved en kraftig opprustning. Mens *revolusjonen* ikke lenger er en idé som kan diktere hverken kommunistiske land eller andre naboer, håper man at iallfall *raketter* skal kunne klare det.

I det europeiske bilde gjør det seg idag gjeldende fire komponenter med varierende interesser og målsetninger. Vi har lengts i øst Sovjet som fremdeles har sine øyne rettet så langt vest som til Atlanterhavet, men som ikke er beredt til å risikere verdensfreden eller sin egen økonomiske utvikling ved å benytte for provoserende midler til å oppnå øket innflytelse.

Derneft har vi de øst-europeiske land hvis nasjonale aspirasjoner tvinger seg frem i strid med det sovjetiske ønske om underkastelse i en felles ideologisk front. Men samtidig er de kommunistiske regimer i disse land avhengig av et allianseforhold til Moskva. Den nasjonale linje er mer manifestert i den sydlige del av området, mens den hårdere blokk-politikk er toneangivende i nord, i form av en akse Moskva—Warszawa—Pankow.

Også på vestlig side kan man tale om to komponenter. I Vest-Europa finner man et økende ønske om å utvikle kontinentet som en egen politisk, økonomisk og kulturell størrelse, i samarbeide med men ikke i avhengighet av USA. Denne økende europeisering av politikken er da et felles tilknytningspunkt mellom de to deler av Europa, mens Moskvas og

Washingtons respektive posisjoner i Europa er svekket.

Den fjerde faktor, USA, er for en stor del oppsatt på å komme frem til et brukbart samarbeidsforhold til Moskva. Man har her å gjøre med tendensen til sovjetisk-amerikansk samarbeide over hodet på europeerne. Det oppstår situasjoner der europeernes prioriterte interesser ikke faller sammen med stormaktenes. I denne henseende har det oppstått en spenning mellom Vest-Tyskland og USA i synet på den tyske gjenforening, som tyskerne naturlig nok plasserer i første utenrikspolitiske rekke.

På den annen side er naturligvis USA klart innstillet på å forhindre en utvidet sovjetisk innflytelse og kontroll i Europa.

Nytt mønster

Det er altså i forholdet mellom landene i Vest-Europa og Øst-Europa (minus Sovjet) at man kan søke et nytt mønster for 70-årene. Det tyske spørsmål inntar her en sentral plass. Det ser idag ut til at Moskva ikke akter å tillate at grepet på Østsonen svekkes. Det vest-tyske målsetning om gjenforening gjennom avspenning blir systematisk motarbeidet av Moskva, som akter å forhindre at Tyskland igjen begynner å spille en europeisk rolle. Situasjonen i Europa står derfor i fare for å låse seg fast på nytt, og denne situasjon utfordrer til å søke etter nye utveier.

Dette skjer ikke minst i Vest-Tyskland der forskjellige grupper fremkaster nye

ideer om alternative løsninger på det europeiske sikkerhetsspørsmål, der tysk samling spiller en sentral rolle. Den nye tendens går i retning av å nøye seg med noe mindre enn Østsonens opptagelse i Forbundsrepublikken.

Således har den nye leder av det fridemokratiske parti, Walter Scheel, sagt at man nu må velge mellom Europa eller Tyskland, det vil si enten satse på et samlet Europa der nasjonalstatene er avsvakket, eller ta sikte på en samling av Tyskland.

Tidligere har også den sentrale vesttyske politiker, nu finansminister Franz-Josef Strauss, talt om det samme, nemlig at tyskerne må rensere på egen samling til fordel for den større europeiske samling. Mer konkret har da disse tanker gitt seg uttrykk i forslag om statlige avtaler i det sentrale Europa som ville innebære en faktisk om enn ikke juridisk anerkjennelse av Øst-Tyskland som egen administrativ størrelse.

Disse tyske idéer spiller sammen med det først nevnte franske prosjekt. Man synes i Paris for tiden å gi prioritet for en felles-europeisk løsning på bekostning av en vesteuropeisk integrasjon, og naturligvis på bekostning av det atlantiske samarbeide. Den tanke som man i Paris bygger på, og som utvilsomt har et poeng, er at de vesteuropeiske land ikke kan håpe på å innlede et samarbeide med de øst-europeiske stater i den hensikt å løsne Øst-Europa fra sovjetisk diktat og innflytelse, uten selv å betale en pris i

form av en svekkelse av den atlantiske allianse. Europa kan bare realiseres som større enhet dersom det selvstendigjøres i forhold til USA. Men på den bakgrunn vil også de øst-europeiske land kunne søke hen til et samarbeide vestover.

Det er slik man må forstå den franske minister Edgar Faure når han i *Le Monde* 1. desember 1965 åpenbart reflekterer generalens innstilling i følgende uttalelse: "Man må vie stor oppmerksomhet til problemene i de sentral-europeiske land som søker å finne vei ut av den abnorme situasjon de ble plasert i av den stalinistiske politikk. Det er klart at vi må avstå fra å la en umiddelbar oppbygging av et politisk Lille-Europa stå i veien for denne prosess."

En variant av denne tanke, men med større vekt på EEC, finner man i nevnte uttalelse av Strauss, når han sier: "Vest-Europa bør bli en modell for uavhengighet og selvbevissthet med tiltrekningskraft overfor de øst-europeiske land, slik at de lar sitt ønske om selvbestämmelse finne uttrykk i en tilknytning til et større politisk fellesskap". For å oppnå dette større politiske fellesskap mener Strauss at Tyskland foreløpig skal avstå fra å kreve nasjonal enhet.

EEC:s betydelse

Det er grunn til å hevde at det franske syn på EEC som en hindring for en europeisk løsning, er forfeilet. Uten et organ som koordinerer de europeiske krefter på overnasjonal basis, vil ikke Europa kunne samles, men tvert om stå i fare for å

bli dominert av stormaktene. I Øst-Europa har man ingen egen samlende instans, for der er samarbeidet bundet sammen av den sovjetiske kontroll. Faktisk benytter Moskva seg av prinsippet "splitt og hersk" i sitt forhold til de øst-europeiske land. EEC er det eneste solide europeiske holdepunkt som kontinentet har, og dette fellesskap vil derfor ikke bare bety øket økonomisk vekst for de øst-europeiske stater dersom de ble knyttet til, men også gi dem et politisk holdepunkt til avløsning av det sovjetiske.

For Moskva går politikken i øyeblikket ut på å hindre slik kontakt mellom EEC og det øst-europeiske område, fordi man fortsatt regner med muligheten for å svekke og dominere Europa som helhet. Men etterhvert kan man håpe på at en resignasjon på dette punkt vil gjøre seg gjeldende — dersom den vest-europeiske integrasjon er istand til å fortsette. Det kan da gå opp for Moskva at europeisk integrasjon er det nest beste, nemlig som et vern mot tysk "revansjisme". Det siste begynner allerede å demre på øst-europeisk hold.

Man kan altså for 70-årene forestille seg økende kontakt mellom et styrket, magnetisk EEC og de øst-europeiske land, som kanskje også på sin side har

innledet visse regionale avtaler. Indirekte er dermed kontakten mellom de to tyske stater også blitt bedre, og man kan øyne et konføderalt mønster for et større Europa.

Forutsetningen for en slik utvikling er imidlertid at den vestlige del av Europa er istand til å konsolidere seg og eliminere fristelsen for Moskva til å utnytte svakhet. Dette betinger da også en sikkerhetsordning for Vest-Europa som bare USA kan sørge for i overskuelig fremtid. NATO må med andre ord beholdes, men i andre former. Den europeiske rolle i alliansen må styrkes, f. eks. ved alternerende å ha stillingen som øverstkommanderende.

For Nordens vedkommende bør den europeiske politikk gå ut på tilslutning til og styrkelse av EEC og dyrke slik kontakt med de øst-europeiske land som kan fremme deres orientering vestover.

På denne bakgrunn kan den prosjekterte nordiske tollunion vise seg å være et betydelig politisk sidespor, siden den kunne implisere en nøytralisering av Norden i forhold til utviklingen på kontinentet, og følgelig også at vi utsetter oss for øket sovjetisk innflytelse i det nordiske område.